

інакше кажучи, зв'язок між граматиною категорією і причиною її викорис-тання. В цьому випадку знання про мову перестають дорівнювати сумі запам'я-тованих лінгвістичних термінів, стають висновками, одержаними в результаті осмислення граматичних теорій і в процесі самостійних спостережень за вико-ристанням граматичних фактів у мові. Великі можливості для такого підходу до вивчення мови дає тема "Звертання".

В навчальній і методичній літературі, починаючи з робіт Ф.І.Буслаєва (1818-1897), речення із звертанням розглядаються як ускладнені, а саме звер-тання, тобто слова, які називають того, до кого (чого) звертаються, виводяться з системи членів речення. Аналіз історії питання показує, що в лінгвістичній спадщині є й інші уявлення про звертання. Так Потєбня А.А. розглядав звер-тання як підмет, Є.Ф.Будде - визначник підмета, А.Г.Руднев вважав звер-тання окремим членом речення. На жаль, ці ідеї не були розвинені пізніше. До того ж традиційний розгляд звертання означає не лише забуття цінних наукових ідей, але й розуміння речення як випадкового набору слів, заперечення очевид-них зв'язків. Студенти обов'язково повинні ознайомитися з історією питання для того, щоб воно стало для них актуальним, проблемним. Як ілюстративний матеріал необхідно використовувати речення різних типів, порівнювати їх. Спів-ставлення, наприклад таких речень, як: 1) Дівочка, принесла воду? і 2) Дівочка принесла воду? показує, що і в реченні із звертанням (1) і в реченні без звертання (2) однакові відносини між компонентами, а саме, однакова форма присудка. Синтаксична функція звертання в реченні - підмет. Однак у звер-тань - підметів є ще одна функція - вони називають адресата мови. З цього випливає, що вони належать до відокремлюваних підметів.

У доповіді розглядаються й інші синтаксичні функції звертання: при-кладка і вокативні речення.

Л.Ф.Ткачова.

Використання транспозиції і інтерференції при вивченні рідної

МОВИ

Важливим завданням загальноосвітньої національної школи є формуван-ня умінь і навичок на стійких основах теоретичних наук. Звідси для психологів витікає завдання - розкрити психологічні передумови, шляхи та засоби підви-щення якості навчання школярів фонетиці та орфографії рідної мови в умовах білінгвізму.

В дослідженнях психологів та лінгвістів, відзначається, що процес оволодіння рідною мовою і іноземною мовою різний. Якщо розвиток рідного мовлення починається з вільного спонтанного використання мовлення, а завершується усвідомленням мовних форм, - як писав Л.С.Виготський, - то розвитку іноземного мовлення розпочинається з усвідомлення мови і довільного оволодіння нею і завершується вільним спонтанним мовленням.

Психологічні дослідження свідчать, що як рідну, так і іноземну мову можна вивчати в школі на різних рівнях аналітико-синтетичної діяльності. Вони характеризуються формами абстракції, видами узагальнення і особливостями усвідомлення структурних елементів мови, що вивчається.

Розрізняють, як відомо, дві основні форми абстракції. Перша - елементарна, яка, зі слів С.А.Рубинштейна, заключається у відволіканні від одних властивостей чуттєвого сприймання предметів і виділенні інших; друга, характерна для абстрактного мислення, полягає в тому, що, відштовхуючись від чуттєвого, виходить за його межі, це ідеальна абстракція.

Аналіз процесу навчання географії української і російської мови показав таке:

- в роботі енциклопедії рідної (української) і другої (російської) мови відсутня так необхідна координація і планування пояснення нового матеріалу та система повторення;
- в процесі вивчення споріднених мов (української та російської) необхідно врахувати спільність звукової системи, наприклад, в обох мовах спостерігається подібні, протилежні і специфічні мовні факти.

Значні труднощі в українських дітей викликають частково подібні та специфічні мовні факти, що приводить до помилкової артикуляції звуків російської мови, а потім і фонетичних помилок, що ускладнює розуміння та спілкування на російській мові, а також до низького рівня орфографії.

Труднощі, з якими зустрічаються діти при паралельному вивченні української та російської орфографії, пов'язані з транспозицією (переносом) і інтерференцією навичок, сформованих при вивченні рідної мови задовго до шкільного навчання.

Відомо, що в умовах білінгвізму фонетична інтерференція залишає значно помітніший факт, ніж лексична, морфологічна та синтаксична.

В експериментальному дослідженні ми формували у молодших школярів, починаючи з першого і закінчуючи третім класом, навички правопису російської мови на основі знань граматики та орфографії рідної мови за допомогою

використання прийому порівняння українського і російського написання орфограм, використовуючи фонетичний, фонематичний, морфологічний аналіз.

Одержані в дослідженні експериментальні дані дають можливість зробити такі висновки:

- 1.) При паралельному вивченні української і російської мов не можна враховувати лише одну з них, необхідно використовувати явище транспозиції (переносу) та інтерференції знань, умінь та навичок рідної і російської мов, щоб раціонально застосовувати методику навчання в умовах білінгвізму.
- 2.) Значні труднощі в українських дітей викликають частково подібні та специфічні мовні факти, що призводить до помилок в артикуляції звуків російської мови, а потім до фонетичних в спілкуванні і орфографічних на письмі.
- 3.) Використання прийому співставлення та суміжного протиставлення при вивченні орфографічного матеріалу, частково або повністю не збігається за своїм змістом в українській і російській мовах, запобігає взаємозмішуванню правил правопису української і російської мов.

Н.І.Білоконна

Гуманізація процесу навчання молодших школярів в умовах відродження національної школи

Відродження національної школи нашої молодшої незалежної держави базується на ідеї гуманізації, яка є основою підвищення уваги до особистості дитини як найвищої соціальної цінності.

Сьогодні ми маємо авторську концепцію "Гуманітаризація загальної середньої школи" (Див.: Гуманітаризація загальної середньої освіти: Проект концепції (авт. С.У. Гончаренко, Ю.І. Мальований.-К., 1994). Наявність у ній простої, але дуже чіткої структури ("Загальні положення", "Гуманітаризація змісту освіти", "Гуманітаризація процесу навчання", "Гуманітаризація виховного процесу") допомагає нам зрозуміти глибину проблеми. Дана концепція охоплює широке коло актуальних проблем сучасної української школи і в своїх висновках, положеннях та рекомендаціях дає не тільки цілісну уяву про зміст та принципи ідеї гуманізації, але й визначає шляхи та можливості її використання.

Особливе місце у формуванні та подальшому розвитку здібностей молодших школярів посідає робота з розвитку мовлення (усного та писемного) на уроках рідної та російської мов.